

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Новіков Валентин Маркович

КОНЦЕПЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ
ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ / НА ОСНОВІ МОДЕЛІ
ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ/

Спеціальність 08.00.05 – Економіка, планування і
організація управління народним господарством і
його галузями

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук

Одеса – 1994

АВ 29670

Робота виконана в Одеському державному політехнічному
університеті

Науковий консультант:

доктор економічних наук, професор, академік ПРОДІУС І.П.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор БЕМ І.С.

доктор економічних наук, професор ЗАЙЦЕВ О.П.

доктор економічних наук, професор МАРДАНОВСЬКИЙ Ф.З.

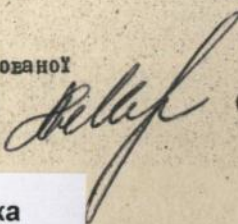
Провідна організація: Харківське відділення інституту економіки
АН України

Захист дисертації відбудеться " 13 " травня 1994 р.
в 14⁰⁰ годин на засіданні спеціалізованої вченої Ради
Д.068.10.02 при Одеському державному економічному університеті
/270100, м. Одеса, вул. Преображенська, 8/.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Одеського
державного економічного університету.

Автореферат розісланий " 5 " квітня 1994 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої Ради, к.е.н., доц.

О.С. Маркітан

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00801744 (0)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

I.1. Актуальність теми дослідження. Забезпечення високого рівня ефективності діяльності господарських систем, поєднання їх інтересів з загальними можливо при умові переходу виробництва на переважно інтенсивний шлях розвитку, який стимулює скорочення сукупних витрат праці і зростання додаткового продукту.

Індустріально розвита економіка в умовах вільної конкуренції на ринку товарів, капітала, робочої сили формує визначену систему координат господарського розвитку, відправною точкою якого є додаткова вартість, визначаюча економічний ріст.

Нарощування виробництва додаткової вартості /прибутку/ стає ціллю діяльності. Виникає потреба, як на рівні загальних розподільних, так і на рівні виробничих відносин, постійно враховувати напрямки структурної перебудови вартісних відносин на самозростання капіталу. Центр тяжіння діяльності господарських систем в умовах економічного росту все частіше зміщується з виробничо-господарської на фінансову діяльність. Стаєть необхідними глибокий структурний аналіз вартості і розроблення системи вартісних показників, які на ряду з нормою додаткової вартості, нормою прибутку та ін., дозволяють найбільше ефективно охарактеризувати кількісну і якісну сторони результату діяльності господарських систем.

Опора на більш широке коло вимірників у вигляді системи показників дозволяє знизити ступінь ризику прийнятих рішень і підвищити їх обґрунтованість.

Ринкова економічна дійсність відрізняється надзвичайною динамічністю, в зв'язку з цим система показників повинна бути достатньо гнучким інструментом контролю ходу реалізації плану і прогнозу, легко і швидко враховуючим специфіку діяльності господарської системи і кон'юнктури ринку.

Складні умови ринку висувають як операційний підхід такий незвичайний інструмент аналізу, як економічна діагностика, здатна оперативно задовольняти потреби керівництва в аналітичній інформації, необхідній для прийняття рішень в галузі планування, регулювання і прогнозування результатів виробництва.

Використання в економічній діагностиці сполучення таких характеристик як динамічний норматив, темпи і темпи темпів росту дає можливість вимірювати не тільки якість розвитку діяльності, і оці-

набати здібність господарської системи розвиватися на умовах економічного росту, коли її діяльність отримує особливе напруження, сприяє розвитку успішної ділової активності.

Теорія економічного росту є складовою частиною теорії розширеного відтворення і у взаємозв'язку вони допомагають уточнити ряд важливих проблем, зв'язаних з пропорціями, темпами росту і умовами виробництва і реалізації результату діяльності. Актуальність наукового дослідження проблем взаємозв'язку економічного росту і розширеного відтворення визначила вибір теми дисертаційної роботи. Вирішення цієї проблеми на теоретичному і практичному рівнях буде сприяти удосконаленню механізму формування нової системи економічних відносин у суспільстві, які відповідають умовам ринкового господарювання.

1.2. Мета і завдання дослідження. В роботі ставиться мета: на основі структурного аналізу вартості, використання понять динамічного нормативу, характеристик розвитку і регулювання досліджувати закономірності якості розвитку і регулювання результатів діяльності господарських систем в умовах економічного росту і розробити методіку економічної діагностики ефективності діяльності господарських систем в цих умовах.

Відповідно з поставленим метам в роботі вирішені наступні наукові і практичні завдання:

- досліджені економічна сутність і зміст показників оцінки ефективності/витратоемкості результату діяльності господарських систем;

- з метою розробки комплексної системи проаналізовані показники оцінки ефективності /витратоемкості і схеми взаємовідносин цих показників;

- виконаний структурний аналіз вартості, її елементів та сукупностей у вигляді відносних показників;

- проаналізовані варіанти взаємозв'язку пропорцій уречевленої, живої праці та додаткової вартості в структурі результату діяльності на основі умов економічного росту;

- досліджені особливості взаємозв'язку економічного росту, кількісної визначеності планів /прогнозів/, якості розвитку і регулювання діяльності господарських систем;

- виконаний численний аналіз, який дозволяє уточнити пропорції і темпи росту вартості, її елементів і сукупностей при розвитку

діяльності на основі умов економічного росту;

- проаналізовані методи комплексної оцінки якості розвитку діяльності господарських систем, з ціллю виділення тих із них, які найбільше відповідають умовам оцінки ефективності, запропонованим у роботі;

- досліджені особливості умов збалансованості відтворювального процесу і формування пропорцій елементів, їх сукупностей в вартості і ціни в умовах економічного росту;

- визначено зміст і принципи економічного діагностування діяльності господарських систем на основі закономірностей економічного росту.

І.3. Загальна методика і методологія дослідження. Предметом дослідження є статичні і динамічні закономірності якості розвитку і регулювання діяльності господарських систем. Об'єктом дослідження є результати діяльності господарських систем /в вартісній формі/, як на рівні загальних розподільних закономірностей /характеризуючих ефективність результату діяльності суспільного виробництва/, так і на рівні розподільних виробничих відносин /характеризуючих ефективність результату діяльності окремих ланок /об'єднання, підприємства/, галузей матеріального виробництва/. Виконані дослідження базуються на використанні методологічних концепцій теорії розширеного відтворення, на системному і комплексному підході до структурного аналізу вартості, а також на досягненнях в галузі економічних наук. Інформаційною базою дослідження і аналізу послужили опубліковані статистичні дані про структуру суспільного продукту і його виробничо-функціональних частин, методичні і нормативно-довідникові матеріали, звітна документація підприємств і об'єднань.

Розробці концепції механізму економічної оцінки ефективності діяльності господарських систем, на основі теоретичних закономірностей економічного росту сприяло вивчення праць видатних вчених-економістів в галузі економічної теорії, методології і практичних досліджень, вивчення і використання апарату сучасних методів аналізу, моделювання та узагальнення результатів дослідження з урахуванням специфіки з умов взаємозв'язку економічного росту і розширеного відтворення.

І.4. Наукова новизна дисертаційної роботи. В дисертації висунута і обґрунтована концепція розвитку і регулювання якості резуль-

тату діяльності господарських систем на основі дотримування закономірності економічного росту. Склад і зміст елементів наукової новизни містяться в слідуєчих положеннях і висновках.

В галузі закономірностей економічної статистики:

1. Запропонована комплексна система вартісних показників економічної оцінки ефективності/витратоємкості результату діяльності господарських систем.

2. Розроблені схеми взаємозв'язку показників економічної оцінки ефективності/витратоємкості результату діяльності господарських систем.

В галузі закономірностей економічної динаміки:

1. Класифіковані і проаналізовані /за ознакою ефективності віддачі/ варіанти витрат живої і уречевленої праці, які дозволяють підвищити суспільну продуктивність праці.

2. Визначені особливості характеру взаємозв'язку економічного росту, якості розвитку і регулювання результату діяльності господарських систем.

В галузі абстрактної теорії відтворення:

1. Розроблені основи теорії структурного аналізу вартості /ієрархія, структура, лінійна послідовність зв'язків, класифікація показників та ін./

2. Сформульовані умови збалансованості відтвореного процесу і формування пропорцій елементів, їх сукупностей в вартості і ціни в умовах економічного росту.

В галузі наукового апарату і методів дослідження:

1. Розроблено метод вимірювання і економічної оцінки якості розвитку і діяльності господарських систем на основі закономірностей економічного росту.

2. Розроблена методика економічної діагностики результатів діяльності господарських систем на основі закономірностей економічного росту.

Г.5. Практична цінність, апробація і реалізація результатів дослідження. Практична цінність дисертаційної роботи полягає в тому, що на основі теоретичних досліджень в галузі структурного аналізу вартості розроблена концепція, механізму економічної оцінки ефективності діяльності господарських систем, зокрема, розроблена система вартісних показників оцінки якості ефективності діяльності; визначені особливості характеру взаємозв'язку економічного росту,

якості розвитку і регулювання ефективності діяльності господарських систем; розроблена методика економічної діагностики їх діяльності.

Методичні рекомендації розраховані на застосування як на мікро-, так і на макрорівнях, урахують обставини та умови ринкових відносин.

Результати досліджень були використані:

1. У вигляді методичних рекомендацій одеськими підприємствами /Одеське сталопрокатне виробниче об'єднання, одеське виробниче об'єднання "Пресмаш" та ін./, що підтверджено відповідними документами, публікаціями.

2. Науково-виробничою фірмою "Юг конверсія" при розробці наукового звіту.

3. Одеським державним політехнічним університетом для удосконалення викладання слідуючих учбових дисциплін:

"Економіка машинобудівної промисловості та її галузей", "Організація, планування і управління підприємством машинобудування", "Господарський механізм управління економікою", "Теоретичні основи податкових систем" та ін. Для підготовки і розробки студентських курсових, дипломних і наукових робіт. В курсах читаємих лекцій в центрі підготовки менеджерів при політехнічному університеті та на підприємствах області:

Результати досліджень рекомендовані до використання:

1. Плановим обласним структурам при плануванні вартісних балансів і особливо їх інфраструктурної частини.

2. Підготовчому комітету кабінету міністрів України по вільних економічних зонах /Одеська область/.

На засіданні кафедри Економіки машинобудівної промисловості Одеського політехнічного університету після обговорення доповіді по темі дисертаційної роботи автору було рекомендовано розробити робочу програму за дисципліною: "Структурний аналіз вартості і економічна діагностика діяльності господарських систем" для широкого використання результатів досліджень в навчальному процесі.

Дисертаційне дослідження виконано на основі плану наукових досліджень політехнічного університету і відповідає пріоритетним напрямкам в галузі фундаментальних і прикладних досліджень України. Окремі напрямки дисертаційного дослідження виконувались від-

повідно з розробкою планових тем і їх результати відображені у звітах: "Розробка галузевих методичних рекомендацій по раціональній організації форм поєднання професій та трудових функцій" /1986, № Гр 0183 00665 08/, "Ефективність машинобудівної промисловості" /1987, № Гр 01810087276/.

Основні положення і результати досліджень доповідались автором і отримали ухвалення на конференціях, наукових семінарах, засіданнях секцій науково-технічних рад, обговорювались на засіданнях кафедр і наукових відділів.

По проблемам дослідження автором надруковано 16 наукових робіт. Загальний обсяг надрукованих за темою дисертації робіт складає приблизно 60 друк.арк.

1.6. Обсяг і структура роботи. Дисертація викладена на 355 сторінках. Складається з вступу, 4 глав, висновків і заключення, списку літератури, додатку. Містить 46 таблиць, 26 малюнків і схем.

В першій главі на основі структурного аналізу вартості, розкривається економічна сутність, зміст і взаємозв'язок основних категорій економічної оцінки ефективності відтворення. В другій главі аналізуються особливості інтенсифікації відтворення в умовах економічного росту. Третя глава приурочена дослідженням кількісної та якісної сторін розвитку і економічної оцінки ефективності результату діяльності господарських систем. В четвертій главі аналізуються концепції формування ціни і вартості і висловлюються відповідні погляди і рішення автора дослідження по даній проблемі. Розроблена методика економічної діагностики оцінки ефективності результату діяльності господарських систем. В додатку виявлено, що висунуті умови виробництва і реалізації продукту, збалансованості відтворювального процесу не суперечать відомим умовам і схемам розширеного відтворення. Доведено, що висунуті умови обґрунтують інтенсивний шлях розвитку, виключають екстенсивний економічний ріст.

2. ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ І ПОСЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Кількісна визначеність і якість розвитку в основних характеристиках ефективності результату діяльності господарських систем.

Концентрація уваги на економічній оцінці кількісної та якісної сторін розвитку діяльності господарських систем викликає необхід-

ність вибору відповідної системи оцінок статичного і динамічного становища. Така система оцінок повинна сприяти становленню ринкових методів управління економічним ростом, так як направлена на формування комплексного і єдиного підходу до аналізу економічної інформації і дозволяє регулювати структуру і ефективність результату діяльності в залежності від впливу зовнішніх і внутрішніх обумовань, утворених під впливом економічної кон'юнктури ринку.

Засобом оцінки ефективності результату діяльності господарських систем може служити система показників, які відображають у взаємозв'язку дію об'єктивних економічних законів, практику господарювання і мають здібності оцінювати ефективність економічного росту.

Показникам економічної оцінки ефективності результату діяльності приділяється значна увага і питання конструювання систем показників є найбільш актуальними, в той же час, дискусійними. В цілому в економічній науці склалися межі сукупностей вартісних, натуральних, трудових та ін. груп показників. У даному дослідженні вирішується задача побудови системи вартісних показників, так як узагальнюючі оцінки економічної ефективності забезпечують саме вартісні показники.

Дослідники, обґрунтовуючи теоретичні основи побудови систем економічних показників, виділяють як найбільш стійку характеристику системи показників її структуру. Задача побудови структури системи показників в цьому дослідженні здобуває конкретні границі рішення, так як певний набір показників системи, визначений межами підсистем ефективності та витратемкості. В той же час, склад показників кожної з підсистем /як елементів/ повинен характеризуватися зв'язками між ними і їх ієрархічністю. Ієрархічність взаємозв'язку показників повинна ґрунтуватися на рівневому принципі, так як кожний з них має своє призначення і смислове навантаження.

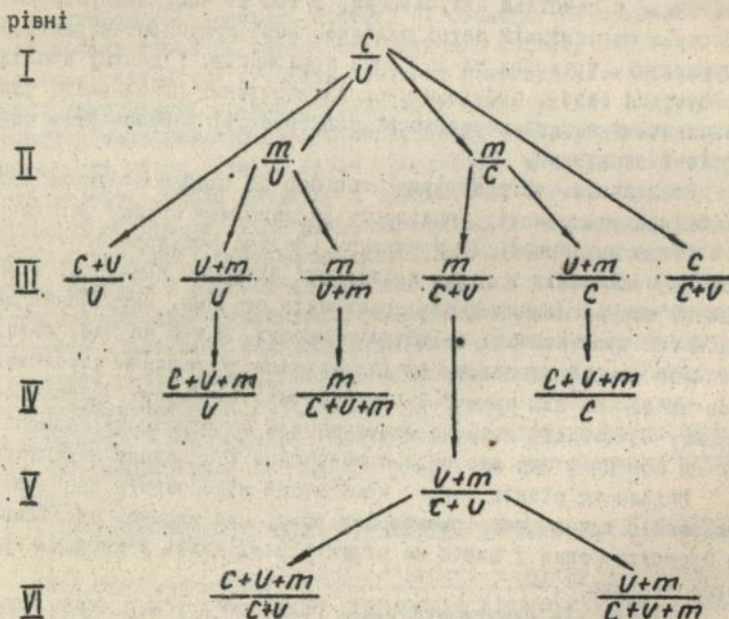
Виділення рівнів сприяє можливості відобразити взаємозв'язок показників визначеною траєкторією руху, яка виражає послідовність їх формування і вийти на структуру зв'язків у вигляді графу /типу "дерево"/.

Перехід від одного становища графу до другого являє собою засіб, за допомогою якого втілюється в реальність взаємозв'язок показників підсистем ефективності та витратемкості.

Аналізуючи ефективність результату діяльності господарських

систем, ми не відділяємо вартісну структуру від відтворивальної, тобто вартість у роботі розглядається в класичному вигляді.

З метою повного розкриття потенціалу всіх аспектів ефективності результату діяльності, потрібно проблеми аналізу ефективності розглянути опосередковано через взаємозв'язок між вартістю і відтвориванням, звертаючись до пропорцій складових частин вартості. В зв'язку з цим, інтерес в дослідженні буде становити органічна будова витрат, норма додаткової вартості, продуктивність витрат /норма прибутку/ та ін. показники, які знайомі в економічній теорії і кожний з них має відповідне смислове навантаження. Виконані на основі структурного аналізу вартості, дослідження дозволяють показники економічної оцінки ефективності результату діяльності господарської системи подати у вигляді слідувочої ієрархічної структурної схеми /мал. 2.1./:

Мал. 2.1

На I-II рівнях ієрархічної схеми розміщені показники, відображаючі основні стратегічні цілі і причинно-наслідкові відношення, які мають місце при реалізації загальних економічних законів. Вони в найбільшій мірі здатні виявляти взаємозв'язок кількісної сторони закономірностей розвитку економічних явищ і є ядром теорії відтворення. В голові ієрархічної схеми стоїть показник $\frac{C}{V}$ який визначає траєкторію руху усіх показників аналізованої підсистеми. Так як пропорція $\frac{C}{V}$ в своєму русі породжує додаткову вартість, то на II рівні повинні знаходитись показники, які відображають ефективність використання /рентабельність/ витрат живої і уречешеної праці - $\frac{m}{C}$ і $\frac{m}{C+V}$.

На III рівні схеми розміщені характеристики показників реалізації загальних економічних законів.

Показники $\frac{C}{C+V}$ і $\frac{C+V}{V}$ є характеристиками органічної будови витрат і відображають напрямки структурних зрушень у співвідношенні між живою і уречешеною працею. Показник $\frac{m}{C+V}$ визначає народногосподарську рентабельність, характеризує продуктивність витрат /норму прибутку/.

Показник $\frac{U+m}{V}$ характеризує продуктивну силу живої праці, а показник $\frac{m}{U+m}$ - відношення розподілення накопичень які створені живою працею.

Особливе місце серед характеристик III рівня займає відношення $\frac{U+m}{C}$. Якщо розглядати показник $\frac{U+m}{C}$, як підсумковий економічний результат суспільного виробництва, а показник C, як витрати, перенесені на суспільний продукт і враховувати різні напрямки цих двох економічних категорій, то можна зробити висновки, що це одна з основних характеристик закономірностей відтворення.

Показники IV рівня $\frac{C+U+m}{C}$, $\frac{C+U+m}{V}$, $\frac{m}{C+U+m}$ виступають у ролі характеристик, які оцінюють ефективність вартісної структури продукту.

V-VI рівні схеми відображають показники, узагальнюючі ефективність результату діяльності.

Показник $\frac{U+m}{C+V}$, як критерій оцінки, має велике соціально-економічне значення, так як узагальнює ефективність новоствореної вартості і є основоутворюючим для показників VI рівня: $\frac{C+U+m}{C+V}$ і $\frac{U+m}{C+U+m}$. Фактично перший із показників цього рівня узагальнює ефективність віддачі витрат і використання його як кризного вимірю-

ча ефективності результату діяльності зводиться до рентабельності /продуктивності/ витрат на виробництво результату.

В другому показникові питання про оцінку ефективності фактично зводиться до оцінки матеріалоемкості валового продукту. Таким чином, склад показників підсистеми відображає оцінку ефективності розширеного відтворення, урахуовуючи вплив широкого кола вимірників. Це дозволяє ефективніше здійснювати і контролювати хід розвитку процесу розширеного відтворення, одержувати більш точні значення величин частин додаткової вартості, а також витрат живої та уречешленої праці в структурі вартості.

Підсистема показників оцінки ефективності результату також понижуює рівень дискретності, наближуючи аналіз до неперервного.

Проте кількісна визначеність розвитку відповідає оцінці ефективності результату діяльності господарських систем поза категорією зміни в часі, так як розглядає діяльність із статичної точки зору, / в умовах незмінного статичного становища / і показує тільки закономірні зв'язки між показниками підсистеми.

У даному вигляді підсистема показників не дозволяє виявити зміни їх рівня. Виникає необхідність оцінити можливості показників в умовах процесу змін у часі. Перехід від одного режиму до другого виражає якість розвитку, дозволяє виявити зміни рівня показників і розглянути результат діяльності в часі, тобто з динамічної точки зору.

З метою визначення напрямку змін з показниках у часі, потрібно визначити перш за все характер взаємодій елементів вартості в ході самих змін, в умовах еволюційного розвитку економічних процесів.

2.2. Характер взаємодій структурних елементів вартості відображає, по суті, рух виробничих сил, втілюючись у витратах виробництва, а їх рівень у структурі результату діяльності господарських систем є як би рівнем реалізації виробничих відносин.

Зміна співвідношення уречешленої і живої праці у витратах, в результаті якого відбувається ріст продуктивності праці, на практиці може проявлятися у різних варіантах їх взаємодій.

Розвитку діяльності господарської системи на основі закономірностей економічного росту найбільш відповідає варіант, при якому відбувається зниження затрат живої і уречешленої праці в оди-

ниці виробленої продукції.

Однак процес повинен проходити таким чином, щоб доля витрат живої праці в сукупних витратах знижувалась би випереджачими темпами порівняючи з долею витрат уречевленої праці. Цей варіант розвитку діяльності означає направлєність науково-технічного прогресу на заміщення живої праці, тобто, показує підсилену здібність живої праці, приводить до руху наростаючу маю уречевленої праці.

Господарські системи, які ставть на шлях використання інтенсивних методів розширення масштабів діяльності, використовують науково-технічні досягнення для виробництва високого рівня додаткової вартості. В цьому випадку зміни в складових усіх структурних елементів вартості на умовах економічного росту можуть бути показані таким чином /табл.2.І/.

Таблиця 2.І.

Зміни складових витрат		Зміни додаткової вартості /прибутку/
уречевленої праці ΔC	живої праці ΔU	Δm
$\Delta C < 0$	$\Delta U < 0$	$\Delta m > 0$
$\Delta m > \Delta U > \Delta C, \text{ при } \Delta m \geq \Delta C + \Delta U$		

Характер зміни структурних елементів вартості у даному вигляді відображає кількісну визначеність у відношенні показників, направлену на здійснення інтенсивного типу розширеного відтворення на основі додержування закономірностей економічного росту. Сформульоване кількісне визначення, яке виражає якість розвитку діяльності господарської системи, може бути висловлено через динамічний нормативний ряд /ДНР/. ДНР - це заданий порядок показників аналізованого опорного ряду, який установлює відношення U_x у русі, що відповідає вимогам самоорганізації діяльності на заданих умовах господарювання.

Введення в економічні дослідження ДНР, як інструменту аналізу економічних показників, дозволяє шляхом порівняння фактичного руху показників з нормативним /еталонним/ отримувати оцінку ефективності результату діяльності і поєднувати теоретич-

ні дослідження з досягненнями на практиці.

Як показники ДНР, що відображають ефективність процесу розширеного відтворення, нами прийняті елементи вартості, їх сукупності і сама вартість.

Теорія відтворення і економічного аналізу показує, що еталоном для умов закономірностей економічного росту може бути прийняте слідує співвідношення у русі показників, виражаних ДНР:

$$T_{m_i} > T_{(v+m)_i} > T_{(c+v+m)_i} > T_{c_i} > T_{(c+v)_i} > T_{v_i} > 100\%, \quad /2.1/$$

де T - темп росту показників ДНР; i - порядковий номер ДНР при множині рядів, які охоплюють окремі види діяльності.

Еталонне співвідношення показників /2.1/ дозволяє побудувати ДНР у вигляді відносних показників оцінки ефективності результату діяльності господарської системи /2.2/. В роботі прийняте слідує нормативне співвідношення в русі цих показників; як найбільш відповідіє висунутим умовам моделі економічного росту:

$$\left. \begin{aligned} & T_{\frac{m}{v}} > T_{\frac{m}{c+v}} > T_{\frac{m}{c}} > T_{\frac{m}{c+v+m}} > T_{\frac{m}{v+m}} > \\ & T_{\frac{v+m}{v}} > T_{\frac{c+v+m}{v}} > T_{\frac{c}{v}} > T_{\frac{c+v}{v}} > T_{\frac{v+m}{c+v}} > T_{\frac{c+v+m}{c+v}} > \\ & T_{\frac{c}{c+v}} > T_{\frac{v+m}{c}} > T_{\frac{c+v+m}{c}} > T_{\frac{v+m}{c+v+m}} > 100\% \end{aligned} \right\} /2.2/$$

Відносні показники у вигляді ДНР дозволяють оцінювати збалансування структурних елементів вартості і їх темпи росту з високим точністю. У цьому випадку вони виступають у ролі інструменту регулювання якості планово-прогнозої діяльності господарських систем, і якості окремих економічних процесів, тобто в ролі регулювочої інфраструктури.

Оцінка збаланшованості повинна показати відповідність абсолютних даних і темпів росту аналізованих показників нормативного порядку /2.1/, визначити, яка точність пропорцій елементів і сукупностей вартості і побачити чи забезпечує плануєма величина прибутку у структурі вартості розвиток процесу розширеного відтворення на основі закономірностей економічного росту.

2.3. Оцінка якості розвитку і регулювання діяльності господарської системи у роботі базується на наступних поняттях: динамічний норматив, режим діяльності і траєкторія руху показників аналізованого ряду.

Розвиток діяльності господарської системи відбувається у просторі показників і на кожному інтервалі часу має місце визначене упорядкування їх динаміки. Набір таких упорядкувань динаміки показників за визначений період часу виражає траєкторію руху діяльності господарської системи. У роботі розглядаються економічні процеси, режим яких носить необоротний характер, тобто діяльність господарської системи протікає в одному напрямку - розвиток. Це дозволяє розглянути розвиток економічних процесів на основі закономірностей стійкого характеру прискорення. Функціональні особливості, які можуть бути описані у вигляді еволюційного процесу, з закономірностями утворення, притаманними архімедовій спіралі чи подібній їй.

Ряд економістів вважає, що при оцінці ефективності результату необхідно враховувати і прискорення динаміки показників. Прискорення динаміки показників ДНР /2.1/ відображає вже не тільки ріст ефективності результату діяльності, а і рівень регулювання якості розвитку діяльності за допомогою ДНР відносних показників.

Для оцінки якості розвитку і уявлення про режим діяльності, вираження траєкторії руху аналізованих показників нами використані дві динамічні характеристики:

- темпи росту, які є адекватною характеристикою якості розвитку діяльності;

- темпи темпів росту /прискорення/, які виступають у ролі характеристик регулювання якості розвитку діяльності.

Опираючись на названі динамічні характеристики, ми відокремимо дві міри якості: якість розвитку, яка складається під впливом планово-прогнозоної діяльності, і якість регулювання, яка в

умовах ринкової кон'юнктури сприяє удосконаленню якості розвитку, попереджує діяльність господарської системи від нерентабельної чи збиткової діяльності.

Зміст економічного росту, таким чином, розкривається через визначений характер змін, які відбуваються у структурі результату діяльності господарської системи /табл. 2.1/ і характеризується певним напрямком динаміки показників якості розвитку і регулювання результату діяльності.

При плануванні розвитку діяльності на умовах економічного росту необхідно зважувано підходити до оцінки збалансування пропорцій витрат трудових, матеріальних ресурсів в ціні і сукупної вартості товару /як суми цін/ та установлення в їх структурі тієї мінімальної долі прибутку /додаткової вартості/, яка здібна забезпечувати накопичення, потрібні для здійснення розвитку процесу розширеного відтворення на умовах висунутих в дисертації. Тобто обґрунтовується така структура ціни і сукупної вартості, яка дозволяє захистити діяльність від впливу кон'юнктури ринку і протікаючих соціально-економічних процесів. Мова йде про рівноважну ціну виробництва товару, яка фактично відповідає витратам виробництва.

Розвиток діяльності господарської системи на основі економічного росту не допускає альтернатив, які дозволяють відхилення динаміки показників аналізованого ряду від нормативного, так як він /розвиток/ відображає визначені правила господарювання, які ґрунтуються на додержуванні теоретичних закономірностей, витікаючих із економічних законів. Недодержування цих правил веде до відхилення динаміки показників від нормативних співвідношень, а потім і до порушень, які не гарантують нарощування виробництва додаткової вартості /прибутку/. Це не означає, що економічний ріст є лінійним процесом, який не допускає на ряду з прискоренням поп'ятного руху, гальмування чи зупинок.

2.4. Розвиток певних напрямків економічного аналізу, здібних задовольнити керівників певною інформацією про економічну оцінку ефективності результатів діяльності як на рівні окремого виду товару, так і в цілому по господарській системі є актуальною проблемою.

Одним з таких напрямків є економічна діагностика, під якою

треба розуміти спосіб установалення характеру порушень нормального ходу економічного процесу на основі операційного підходу, прийнятого у рамках розробленої методики і здібного виявляти порушення по їх типових і характерних признаках.

В залежності від складу вирішуваних завдань, виконувані дії можуть бути різними. Звідси і виникає рівень диференціації аналізуваних даних, які відображають економічну оцінку ефективності господарських систем. Якщо, наприклад, вирішуються задачі стратегічного характеру, то діагностиці можуть піддаватися дані, узагальнюючі ефективність господарської діяльності і, навпаки, при вирішуванні задач тактичного характеру. Методика також дозволяє аналізувати дані про ефективність виробництва і реалізації окремих видів товарів.

Концепція, яка лежить в основі формування принципів методики економічної діагностики, базується на аналізі функціональної сторони структури ціни і вартості, та оцінці ефективності результату діяльності.

В зв'язку з цим, необхідно при оцінці рівня економічної ефективності більш зважувано підходити до оцінки співвідношення новоствореної вартості і матеріальних затрат /включаючи амортизаційні/; співвідношення витрат трудових матеріальних ресурсів; прогнозування таких їх пропорцій і темпів росту, які забезпечують динаміку процесу розширеного відтворення на умовах економічного росту.

Практика ціноутворення виходить із розрахунку сумарних витрат собівартості без певного розділення їх на витрати живої і уречовленої, що не дозволяє визначити їх рентабельність: $\frac{m}{c}$ і $\frac{m}{c}$.

Користуючись прийнятими в бухгалтерському обліку кошиками з відомостями про комплексні статті витрат можна визначити в них долю матеріальних і трудових витрат, а потім додати отримані дані з безпосередньо відносними на собівартість, та отримати необхідну інформацію про повні витрати живої і уречовленої праці.

Розділення витрат на вартісні структурні складові полегшує задачу економічного аналізу, ризи якого в цих умовах набувають форму експрес-аналізу.

Підготовавши план діяльності, керівництво повинно прийняти ряд рішень, в тому числі і про те, яких показників воно по-

винно досягнуть у відношенні ефективності виробництва плануємого до випуску товару. Такі рішення можуть бути реалізовані за допомогою методики економічної діагностики.

Принципи, на яких засновується методика економічної діагностики, можуть бути сформульовані таким чином:

1. Використання інформації на різних рівнях агрегування повинно засновуватися на даних бухгалтерського і статистичного обліку. Обов'язковим умовою є повний розподіл вартісної структури товарів на елементи: C, U, M .

2. Дотримування умов про необхідну визначеність у пропорційності структурних складових і їх сукупностей в ціні і вартості, які витікають із вимог про співвідношення динаміки відносних показників /2.2/:

$$|U+M| > C, \quad U > M \quad /2.3/$$

3. Дотримування умов про необхідну послідовність показників аналізованого динамічного ряду порядку показників ДНР /2.1/, прийнятого у роботі як еталонне співвідношення при оцінці ефективності якості діяльності господарської системи.

4. Базування операційного підходу на використанні динамічних характеристик оцінки ефективності якості розвитку діяльності і його регулювання.

5. Отримання однозначності висновків на основі співвимірвання інформації про характер економічних процесів і динаміки аналізованих показників за окремими ознаками і їх сукупностями.

Реально розвиток діяльності господарської системи може проходити в умовах, коли динаміка показників аналізованого ряду не відповідає нормативному співвідношенню /2.1/ і тому умови /2.3/ можуть і не мати місця у вартісній структурі результату. Існують окремі типи виробництва, для яких ці умови нездійсненні по різних причинах. І все ж опора на нерівність $|U+M| > C$, як одна із умов розширеного відтворення виводить діяльність господарської системи на необхідність окупності матеріальних витрат $\frac{U+M}{C} > 1,01$.

Якщо в прогнозованому вартісному балансі кінцевого продукту величина матеріальних ресурсів не може бути зниженою, то виникає задача збільшення долі новоствореної вартості і, зокрема, долі додаткового продукту при плановому розмірі необхідного продукту.

Як і $|U+M| > C$, так і $U > M$ не суперечать відомим умовам

реалізації у сферах розширеного відтворення, і впливають з логічних умов ДНР /2.2/. Таким чином, в умовах економічного росту розвиток процесу розширеного відтворення стикається з проблемою вибору високоточного збалансування пропорцій і темпів росту елементів вартості і їх сукупностей у структурі результату діяльності господарських систем.

Визначені принципи дозволяють виявити визначеність показників аналізованого ряду еталонному співвідношенню /2.1/. У випадку, коли співвідношення показників аналізованого ряду отримує оцінку відповідно умовам ДНР /2.2/, розвиток діяльності може рахуватися якісним, так як еталонний ДНР є мірою якості.

У цьому випадку можна припустити, що структура цін і вартості сприяє розвитку діяльності підприємства в рамках висунутих умов економічного росту і може мати потребу лише у коректуванні за допомогою показників регулюючої інфраструктури /2.2/.

Таким чином, методика економічної діагностики припускає планування діяльності господарської системи на основі не міханічної орієнтації на ріст обсягів виробництва, а додержуванні упорядкованої динаміки ряду економічних показників /2.1/, дозволяючи ефективно використовувати витрати ресурсів, отримувати прибуток, гарантуючий здійснення процесу розширеного відтворення на висунутих умовах.

2.5. Реалізація виконаних досліджень повинна бути кінцевою ціллю подібного ряду теоретичних розробок. В теперішній час відсутність товарної конкуренції, ненасиченість ринку та інші негативні соціально-економічні процеси, дозволяють підприємствам-постачальникам сировини, матеріалів, комплектуючих і покупних виробів шляхом підвищення цін одержувати необхідну добу накопичень і без того особливого напруження в господарській діяльності, яке б їх примусило боротися за добу прибутку в ціні або сукупній вартості, яка дозволяє забезпечувати процес розширеного відтворення на основі додержування закономірностей економічного росту.

Ці та деякі інші фактори не дозволили показати в повному обсязі можливості концепції економічного росту на основі реальних даних про діяльність господарських систем.

Відповідно з методикою економічної діагностики, нами розрахований приклад, у якому розглянуто прогностичний до виробництва Одеським сталепрокатним виробничим об'єднанням /ОСВО/ носий виріб

/дріт сталевий, зварочний, модифікований за хімічним складом і оміднений по поверхні, близький за техніко-економічними параметрами до дроту типу св. 08Г20/. Перед керівництвом об'єднання виникають принципові економічні ситуації, по якій ціні, в якій кількості виробляти товар? Злід знати скільки прибутку може одержати об'єднання від виробництва і реалізації нового виробу /після відрахування податків/, необхідного для здійснення процесу розширеного відтворення.

Беручи до уваги висловлені передумови, розглянемо перспективу діяльності по аналізованому виробу на основі прогнозу взаємозв'язку обсягу виробництва, виручки від реалізації, структури собівартості, рентабельності і прибутковості виробу.

Керівництву необхідно перш за все знати, чи будуть попередньо розраховані ціни на заплановані до випуску виробу, при прогнозуемому обсязі продажу, забезпечувати ефективність процесу відтворення на висунутих умовах.

В зв'язку з цим, у прикладі прийнято, що розрахована найбільш вигідна комбінація ціни і плануємого обсягу продажу. Нижче, табл. 2.2, відповідно з попередньо висунутими умовами, нами розрахована вартісна структура прогнозованого обсягу продажу, у вигляді балансів. У прикладі розглядається прогноз виробництва даного виду виробу тільки на період одного року з ростом обсягів виробництва по кварталах і без урахування кон'юнктури ринку.

Таблиця 2.2

Вартісна структура плануємого балансу
результату діяльності господарської системи

1992 р.	Вартісна структура					
	<i>m</i>	<i>u+m</i>	<i>c+u+m</i>	<i>c</i>	<i>c+u</i>	<i>u</i>
I кв.	150,0	550,0	1000,0	450,0	850,0	400,0
II кв.	169,19	603,9	1097,775	493,875	928,565	4343,71
III кв.	193,725	689,725	1217,688	547,363	1023,363	476,0
IV кв.	225,65	751,154	1364,539	613,365	1138,889	525,504

Після заміни абсолютних рівнів їх темпами росту оцінки показників стають придатними для порівняння.

У табл. 2.3. абсолютні дані показані у вигляді оцінки їх квартальними темпами росту, які є тотожними характеристиками якості розвитку діяльності господарської системи.

Співвідношення показників аналізованого ряду, як видно із даних таблиці, відповідає вимогам і умовам ДНР /2.1/.

Таблиця 2.3

Оцінка динаміки темпів росту показників
вирісної структури балансу і його елементів, %

1992 р.	Темпи росту					
	$\frac{m}{u}$	$\frac{m}{c+u}$	$\frac{m}{c}$	$\frac{m}{c+u+m}$	$\frac{m}{c}$	$\frac{m}{u}$
II кв.	112,79	109,80	109,78	109,75	109,25	108,68
III кв.	114,50	110,90	110,87	110,83	110,21	109,50
IV кв.	116,48	112,16	112,12	112,06	111,29	110,40

Оцінка збалансування позивних показати відповідність абсолютних даних і їх темпів росту нормативному порядку, визначити, яка точність пропорцій елементів і сукупностей вартості, а також дозволить побачити, чи забезпечує прогнозуєма величина прибутку процес розширеного відтворення.

У табл. 2.4 показана оцінка даних про темпи росту /табл.2.3/, виконана на основі прийнятого ДНР відносних показників.

Таблиця 2.4

Оцінка збалансованості квартальних темпів
росту показників аналізованих рядів, %

1992 р.	Збалансованість темпів росту				
	$\frac{m}{u}$	$\frac{m}{c+u}$	$\frac{m}{c}$	$\frac{m}{c+u+m}$	$\frac{m}{u+m}$
II кв.	103,78	103,24	102,77	102,74	102,72
III кв.	104,57	103,89	103,31	103,27	103,25
IV кв.	105,51	104,56	103,94	103,89	103,85

1992 р.	Збалансованість темпів росту				
	$\frac{U+m}{U}$	$\frac{C+U+m}{U}$	$\frac{C}{U}$	$\frac{C+U}{C}$	$\frac{U+m}{C+U}$
І кв.	101,03	101,01	100,98	100,52	100,50
ІІ кв.	101,27	101,25	101,21	100,65	100,63
ІІІ кв.	101,59	101,57	101,50	100,81	101,80

Закінчення табл. 2.4

1992 р.	Збалансованість темпів росту				
	$\frac{C+U+m}{C+U}$	$\frac{C}{C+U}$	$\frac{U+m}{C}$	$\frac{C+U+m}{C}$	$\frac{U+m}{C+U+m}$
І кв.	100,49	100,46	100,05	100,03	100,02
ІІ кв.	100,60	100,56	100,06	100,04	100,03
ІІІ кв.	100,75	100,69	100,09	100,05	100,04

Виконані в табл. 2.4 розрахунки показують високий рівень збалансованості аналізованих показників у динамічних рядах /табл. 2.3/. Елементи вартості і їх сукупності мають точні пропорції, про що говорить одержаний взаємозв'язок показників ДНР. Висока точність структурних складових вартості одержана тому, що розрахунки ґрунтуються на системі, яка складається з 15 показників, у числі яких наряду з знайомими є показники оцінки ефективності результату, які раніше не використовувалися у цих цілях.

Дані табл. 2.5 відображають рівень регулювання якості розвитку діяльності на основі оцінки змінювання темпа темпів росту /прискорення/ показників аналізованих динамічних рядів.

Таблиця 2.5

Оцінка змінювання прискорення показників вартісної структури балансу і його елементів, %

1992 р.	Прискорення показників				
	$\frac{U+m}{U}$	$\frac{C+U+m}{C+U}$	$\frac{C}{C+U}$	$\frac{U+m}{C}$	$\frac{C+U+m}{C}$
І кв.	101,52	101,02	101,0	100,97	100,86
ІІ кв.	101,73	101,14	101,13	101,11	100,98
ІІІ кв.					100,82

Результати розрахунків показують, що розвиток діяльності прогнозується на основі прискореного економічного росту, тобто відповідні вимоги до динаміки показників і по темпу росту і по направленню прискорення дотримуються.

Ці дані також показують наскільки ефективно за допомогою показників інфраструктури виконано регулювання вартісної структури результату діяльності.

У табл. 2.6 показані показники оцінки ефективності виробництва і реалізація прогнозованого виробу. Вони свідчать, що використовувачи методику економічної діагностики, можна розраховувати і контролювати не тільки ціну виробу, сукупну вартість, а і обсяг продажу, структуру витрат, рентабельність повних затрат і їх вартісних структурних складових, прибуткоємність виробу, тобто показників, характеризуючих хід розвитку процесу розширеного відтворення на основі додержування закономірностей економічного росту, висунутих у роботі.

Таблиця 2.6

Оцінка ефективності виробництва і реалізації
виробу на умовах економічного росту, висунутих
у роботі

Показники	Плануєний період, 1992 р.			
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
I	1	2	3	4
1. Плануєний обсяг продажу, тис.крб. тонн	1000,0	1047,775	1217,089	1364,539
	1000,0	1100,0	1300,0	1500,0
2. Ціна, крб./т.	1000,0	997,98	936,32	909,69
3. Повні витрати, тис.крб., в тому числі:	850,0	928,585	1023,365	1138,889
3.1. Матеріальні: тис.крб.	450,0	493,875	547,365	613,385
%	52,94	53,19	53,49	53,85
3.2. Трудові: тис.крб.	400,0	434,71	476,0	526,504
%	47,06	46,81	46,51	46,17

	1	2	3	4	5
4. Поєні витрати на I крб. обсягу продажу, крб.		0,85	0,846	0,841	0,835
5. Прибуток, тис.крб.		150,0	169,19	193,724	225,65
6. Приріст прибутку до попереднього року, тис.крб., у тому числі обумовленого:		-	19,19	24,535	31,925
6.1. Зниження повних витрат, тис.крб.		-	4,501	6,207	8,46
%		-	23,45	25,3	26,5
6.2. Ростом обсягу продажу, тис.крб.		-	14,689	18,328	23,465
%		-	75,55	74,7	73,5
7. Рентабельність повних витрат, у тому числі: %		17,65	18,22	18,93	19,81
7.1. матеріальних		33,33	34,26	35,39	36,79
7.2. трудових		37,5	38,92	40,7	42,86
8. Прибутковемкість обсягу продажу, т виробу, %		15,0	15,41	15,92	16,54

Як показують розрахунки, у кожному плановому періоді забезпечено /в ціні і сукупній вартості/ зростання прибутковемкості, рентабельності та зниження витрат на виробництво і ціну виробу. Недивлячись на те, що виробники вважають недоцільним зниження ціни виробу, в прикладі все ж таки планується її зниження /тобто нами розглядається готовність до змінення кон'юнктури ринку/, як за рахунок прогнозу про можливість росту обсягу продажу на плануємий період, так і за рахунок зниження витрат виробництва.

Установлення в ціні мінімального розміру прибутку, який дозволяє здійснити процес розширеного відтворення, це якраз і реалізація того шляху економічної політики, коли в цінах до повної собівартості додається прибуток у розмірі, припустимому для здійснення необхідного для цієї мети накопичення.

Проте прибуток у структурі такої ціни фактично входить у сукупність всіх витрат, які несе підприємство, в цілях досягнення

плануемого обсягу виробництва і реалізації. В результаті ціна відповідає витратам виробництва, так як фактично нами планується прибуток у структурі ціни і сукупної вартості на розширення відтворення на основі запропонованої концепції. Інше діло в тому, що підприємство може реалізовувати свою продукцію з більш високою часткою прибутку в сукупній вартості, яка дозволяє одержувати більш високий рівень накопичення.

2.6. Економічна діагностика, як складова частина комплексного аналізу в сучасних умовах може стати одним з основних інструментів контролю якості структури результату діяльності господарської системи. Вона дозволяє оперативно задоволити керівництво в аналітичній інформації, необхідній для прийняття управлінських рішень в галузі планування і регулювання ходу виробництва і реалізації. Економічна діагностика може охопити ту частину аналітичної праці, яка включає оцінку ефективності результату діяльності, економічної динаміки і перспектив діяльності, дозволяє ураховувати вплив економічної дійсності.

З метов ілюстрації можливостей методики в реальних умовах розглянемо фрагмент діяльності ОСВО на прикладі даних про виробництво і реалізацію конкретного виробу - дроту св.08Г2С.

Використовуючи звітну калькуляцію виробництва і реалізації, розшифровку непрямих витрат можна розрахувати вартісну структуру товарної продукції у вигляді балансів /табл.2.7/.

Таблиця 2.7

Структура товарної продукції у вигляді вартісних балансів /в фактично діючих цінах відповідних років/, тис.крб.

Роки	Вартісна структура						
	m	$U+m$	$C+U+m$	C	$C+U$	U	
1988	5910,508	7404,343	22951,367	15547,024	17040,859	1493,835	
1989	6618,948	8133,064	23701,533	15568,469	17002,585	1514,116	
1990	5953,061	7859,829	23878,731	16018,902	17925,67	1906,768	
1991	7157,498	12643,12	38978,21	26335,09	31820,712	5485,622	

В табл. 2.8 абсолютні дані вже показані у вигляді оцінки їх річних темпами росту.

У головці таблиці відношення динаміки показників аналізуємих рядів дано в порядку, відповідно вимогам і умовам ДНР /2.1/. Але в рядках конкретні дані відображають реальну динаміку кожного із порівнюваних показників і їх послідовність може не відповідати нормативній.

Таблиця 2.8

Оцінка динаміки річних темпів росту показників вартісної структури, %

Роки	Річні темпи росту					
	T_m	T_{u+m}	T_{c+u+m}	T_c	T_{c+u}	T_u
1989	111,99	109,84	103,27	100,14	100,24	101,36
1990	89,94	96,64	100,75	102,89	104,94	125,93
1991	120,23	160,86	163,23	164,4	177,51	287,69

Із даних табл. 2.8 видно, що відношення динаміки показників у динамічних рядках кожного із аналізуємих років не має нормативного порядку. Так, вже у динамічному рядку 1989 р. маєтся незначне перевищення темпів росту заробітної плати над темпами росту матеріальних витрат. У 1990 р. динаміка показників також не має нормативної послідовності. Більш того, вона має упорядочну оборотну напруженість, при якій найбільшими темпами росту вкладає заробітна плата і найменшими - прибуток. При цьому має місце різке зниження долі прибутку в структурі товарної продукції. Якщо урахувати, що в натуральному вираженні практично не було росту обсягу виготовленої продукції /+0,4%/, то опостерігається неогрунтоване підвищення витрат на заробітну плату у вартісній структурі результату. У 1991р. тенденція росту заробітної плати посилюється, і як видно з даних, темпи росту її значно перевищують темпи росту прибутку. При мавчому місці зниженні обсягів виробництва в натуральному вираженні /у порівнянні з 1990 р. - 11,0%/ проблеми співвідношення динаміки аналізуємих показників загострюється, немов відображають загальні тенденції в економіці. Формальні причини джерел незбалансованості пропорцій і темпів росту аналізуємих показників можуть бути виясне-

ні за допомогою ДНР відносних показників. Однак для цієї мети нами будуть використовуватись не всі 15 показників оцінки ефективності, а частина з них, тобто тільки ті, які можуть охарактеризувати ефективність /рентабельність/ отриманого прибутку $|T_{\frac{m}{v}} > T_{\frac{m}{c+v}} > T_{\frac{m}{c}} > \dots|$ і ефективність використання витрат живої і уречовленої праці $| \dots T_{\frac{c}{v}} > T_{\frac{c+v}{v}} > T_{\frac{c}{c+v}} > \dots |$.

Решта показників ДНР для оцінки і аналізу нами використовуватись не будуть, так як у даному випадку не ставиться мета коректувати вартісну структуру.

У табл. 2.9 показана оцінка збалансованості річних темпів росту на основі прийнятого нами неповного ДНР відносних показників.

Таблиця 2.9

Оцінка збалансованості річних темпів росту аналізованих рядів, %

Роки	Збалансованість темпів росту					
	$ T_{\frac{m}{v}} >$	$ T_{\frac{m}{c+v}} >$	$ T_{\frac{m}{c}} >$	$ T_{\frac{c}{v}} >$	$ T_{\frac{c+v}{v}} >$	$ T_{\frac{c}{c+v}}$
1989	10,49	111,72	111,83	98,8	98,9	99,9
1990	71,42	85,71	87,41	81,7	83,33	98,05
1991	41,79	67,73	73,13	57,14	61,7	92,61

Тут, як і в табл. 2.8 в головці таблиці відношення динаміки показників дано за порядком, відповідно вимогам і умовам ДНР відносних показників в окремих рядках дані відображають реальну динаміку. Отже, зразу можна зробити висновок про те, що у всіх динамічних рядках не має нормативного порядку.

У динамічному рядку 1989 р. в групі показників, які характеризують ефективність прибутку, найбільші темпи росту має рентабельність витрат уречовленої, а не живої праці /як цього вимагають умови ДНР/; що зв'язано з відповідними перевищенням темпів росту витрат живої праці $|T_{\frac{c}{v}} = 101,36\% > T_{\frac{c}{c}} = 100,1\%$, див.табл.2.9/.

В подальшому у динамічних рядках 1990-1991 рр. спостерігається значне зниження ефективності результату діяльності. Особливо різко знижується рентабельність витрат живої праці і витрат в цілому.

Це зв'язано з нерівноважним розвитком такого регульованого па-

раметра процесу розширеного відтворення, як органічна будова витрат виробництва і його характеристик. В цій групі найбільші темпи росту у показника-характеристики - $T \frac{C}{C+V}$, відображаючого рівень ефективності заміни живої праці уречевленою. Перевищення темпів росту цього показника означає, що в витратах виробництва проходить витіснення витрат уречевленої праці живою, що виражається в рості витрат на заробітну плату. В той же час, зниження темпів росту органічної будови витрат показує наявну місце тенденцію падіння продуктивності праці.

Дані табл. 2.10 показують рівень якості розвитку діяльності на основі оцінки зміни темпу темпів росту /прискорення/ показників вартісної структури.

Таблиця 2.10

Роки	Прискорення показників					
	$!T_m$	$>!T_{cm}$	$>!T_{cm+pm}$	$>!T_c$	$>!T_{c+v}$	$>!T_v$
1990	80,31	87,98	97,56	102,75	104,69	124,24
1991	133,68	166,45	162,01	159,78	169,15	228,45

Результати розрахунків показують, що розвиток діяльності проходить не на основі прискореного економічного росту, тобто відповідні вимоги до динаміки показників і по темпам росту і по напрямку прискорення не додержуються. Має місце як і у випадку з річними темпами росту, стійкий оборотний напрямок динаміки показників в аналізованих рядках. В двох рядках найбільше прискорення належить заробітній платі, найменше - прибутку, причому в динамічному ряду 1990 р. темпи росту прибутку в порівнянні з 1989 р. різко сповільнюються. В цілому це зв'язано з нерегульованим прискоренням темпів росту заробітної плати і недооцінкою ролі економічних методів в управлінні діяльністю.

Оцінюючи ефективність виробництва і реалізацію виробу за період 1988 - 1991 рр., розглянемо деякі показники, які характеризують ефективність його виробництва і реалізації. Розрахунки подані в табл. 2.11 показують, що у вартісній структурі має місце стійка тенденція росту повних витрат праці на 1 крб. товарної продукції, зниження рентабельності повних витрат праці, при випереджувачому зниженні рентабельності трудових витрат, а також

зниження прибутковості виробу, як однієї з основних характеристик ефективності виробництва і реалізації виробу.

Таблиця 2.11

Оцінка ефективності виробництва і реалізації виробу : /в фактично діючих цінах відповідних років/

Показники	Аналізуемий період, роки			
	1988	1989	1990	1991
	1	2	3	4
1. Обсяг товарної продукції, тис.крб.	22951,367	23701,533	23878,731	38978,21
тис. тонн	54,609	55,13	55,345	49,24
2. Ціна крб./т	312,05	309,86	431,45	791,6
3. Повні витрати, тис.крб.	17040,859	17082,585	17925,67	31820,712
в т. ч.:				
3.1. Матеріальні, тис.крб.	15547,024	15568,469	16018,902	26335,09
%	91,23	91,14	89,36	82,76
3.2. Трудові, тис.крб.	1493,835	1514,116	1906,768	5485,622
%	8,77	8,86	10,64	17,24
4. Повні витрати на 1крб. товарної прод., крб.	0,74	0,72	0,75	0,82
5. Прибуток, тис. крб.	5910,508	6618,948	5953,061	7157,493
6. Приріст прибутку до попереднього року, тис.крб.	-	708,44	-665,89	1204,44
7. Рентабельність повних витрат, % у тому числі:				
7.1. Матеріальних	34,68	38,75	33,21	22,49
7.2. Трудових	38,02	42,51	37,16	27,18
	395,66	437,15	312,21	130,48

	1	2	3	4	5
8. Прибуткоємність обсягу продажу, т виробу, %		25,75	27,93	24,93	18,36

Реально якість розвитку діяльності проходить не на нормативній основі і не вписується в рамки вимог і умов теорії економічного росту, а ефективність виробництва виробу знижується. Така вартісна структура тяжко піддається регулюванню так як якість розвитку результату незадовільна, тобто вона не опирається на відповідну систему критеріїв, утримуючих якість розвитку в "направляючих жолобах" ДНР.

Виконані розрахунки є спробов проілюструвати "через цифру" можливості запропонованої методики економічної діагностики аналізу і прогнозування якості розвитку результату діяльності господарських систем /як частини концепції економічного росту/.

Переміщення уваги в умовах ринку з виробничо-господарської на фінансову діяльність вимагає в питанні оцінки ефективності результату діяльності більше диференційного підходу до структурного аналізу вартості. Це приводить до необхідності розробки комплексної системи показників, здібної оцінити ефективність результату діяльності і його структуру в статичі і динаміці, тобто оцінити якість розвитку діяльності. Запропонована в дисертації методика економічної діагностики при використанні персональних комп'ютерів сприяє поєднанню довгострокового планування з короткостроковим, що дозволяє економічну діагностику діяльності /як складової частини економічного аналізу/ при необхідності довести до рівня експрес - аналізу.

Запропонована концепція якості розвитку діяльності на умовах додержування закономірностей економічного росту і методика економічної діагностики в рамках концепції є тією частиною творчого потенціалу системи економічних методів, які можуть сприяти створенню механізму управління, здійсненого на саморегулюванні діяльності як знизу /за видом товару/, так і зверху /на рівні узагальнення результатів діяльності/ і забезпечуючого пропорцій-

ний і збалансований розвиток діяльності господарської системи, попереджуючи її при необхідності від кон'юнктури впливу економічної дійсності.

3. Основні публікації за темою
дисертації
Монографії

1. Новиков В. М., Меркачев В. Н. Экономическая оценка эффективности развития производственно-хозяйственных систем. - Одесса: ОЦНТИ и ЭИ, 1993. - 168 с.
2. Новиков В. М. Методические основы анализа и прогнозирования развития производственно-хозяйственных систем. - Одесса: ОГУ, ОЦНТИ и ЭИ, 1993. - 149 с.
3. Новиков В. М. Экономическая диагностика развития хозяйственных систем в рыночных условиях. - Одесса: ОГУ, 1992. - 120 с.
4. Новиков В. М. Эффективность интенсификации воспроизводства в условиях ускоренного экономического роста. Депон. рукоп. № 44057 от 1.03.91 г. - М.: ИНИОН АН СССР, 1991. - 147 с.
5. Новиков В. М. Концепция формирования стоимости и цены в условиях экономического роста. Депон. рукоп. № 45157 от 1.08.91 г. - М.: ИНИОН АН СССР, 1991. - 94 с.
6. Донской В. Г., Новиков В. М. Факторы интенсификации промышленного развития: предприятие - отрасль - город. Депон. рукоп. № 4804 от 19.07.88 г. - М.: ИНИОН АН СССР, 1988. - 170 с.

Статті

7. Продиус І. П., Новіков В. М. Концепція економічної діагностики розвитку діяльності підприємства // Економіка України, 1992, № 6. - С. 56 - 61.
8. Новиков В. М. Особенности развития и регулирования результата деятельности хозяйственной системы в условиях экономического роста // Экономист, 1992, № 8. - С. 46 - 52.
9. Продиус И. П., Выхватень Л. Ф., Новиков В. М. Установление цены кузнечно-прессовых машин на основе полных издержек производства // Кузнечно-прессовое производство, 1992, № 12. - С. 19 - 21.
10. Продиус И. П., Выхватень Л. Ф., Новиков В. М. О влиянии постоянных расходов на результаты хозяйственной деятельности предприятий // Вестник машиностроения, 1992, № 12. - С. 55 - 56.

11. Новиков В. М. Методы формирования прибыли в структуре цены. - М.: ЦЭМИ АН СССР, 1993. - 4 с.

12. Новиков В. М., Потрахова Н. Н. О формировании хозяйственной экономии на единицу продукции. - М.: ЦЭМИ АН СССР, 1987. - С. 61 - 63.

13. Новиков В. М., Потрахова Н. Н. Формирование профессий широкого профиля - элемент подготовки и повышения квалификации кадров. - М.: АНХ СССР, 1986. - С. 121 - 123.

14. Дюков В. П., Новиков В. М. Формирование профессий широкого профиля в условиях научно-технического прогресса. - Саратов: Саратовский экономический инст., 1985. - С. 29 - 30.

15. Новиков В. М., Иванишин В. В. Оценка эффективности производства на основе прибылеваемости цены продукции. - Одесса: ОЦНТИ и ЭИ, 1994. - 4 с.

16. Проциус И. П., Новиков В. М., Иванишин В. В. Условия безубыточности производства и формирования цены продукции. - Одесса: ОЦНТИ и ЭИ, 1994. - 4 с.

